

Орехова К. В.

*к.е.н., доцент, Харківський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ),
Україна; e-mail: kate.orekhova@mail.ru*

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В роботі визначено сутність та зміст поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства». Проаналізовано підходи щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. З'ясовано складові механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека, механізм, забезпечення, ресурсно-функціональний підхід, нормативно-правове забезпечення, організаційне забезпечення, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення.

Формул: 0; рис.: 4, табл.: 4, бібл.: 39

Orekhova K. V.

*PhD in Economics, associated professor,
Kharkov institute of banking of UB NBU (city Kyiv) Ukraine; e-mail:kate.orekhova@mail.ru*

FINANCIAL SECURITY MECHANISM OF ENTERPRISE

Abstract. The essence of "financial security mechanism of enterprise" definition has been considered. The approaches to providing financial security of enterprise have been analyzed. The parts of financial security mechanism of enterprise have been determined.

Key words: enterprise, financial security, mechanism, providing, resource and functional approach, normative and legal providing, organization providing, information providing, staffing providing.

Formulas: 0; fig.: 4, tabl.: 4, bibl.: 39

JEL Classification: G 30, G 32, L 30, P 42

Орехова Е. В.

*к.э.н., доцент, Харьковский институт банковского дела УБД НБУ (г. Киев),
Украина; e-mail: kate.orekhova@mail.ru*

МЕХАНІЗМ ОБЕСПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗОПАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Аннотация. В работе раскрыто сущность и содержание понятия «механизм обеспечения финансовой безопасности предприятия». Проанализированы подходы к обеспечению финансовой безопасности предприятия. Определены составляющие механизма обеспечения финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: предприятие, финансовая безопасность, механизм, обеспечения, ресурсно-функциональный подход, нормативно-правовое обеспечение, организационное обеспечение, информационное обеспечение, кадровое обеспечение.

Формул: 0; рис.: 4, табл.: 4, библи.: 39

Вступ. На сьогодні вітчизняні підприємства характеризуються різним рівнем фінансової безпеки. Об'єктивні закони ринкової економіки змушують підприємства постійно шукати нові ефективні методи, принципи та важелі ведення фінансово-господарської діяльності. Динамічний розвиток ринку, посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках вимагають від підприємств застосування певних заходів щодо підвищення результативності фінансово-господарської діяльності, забезпечення гнучкості і динамічності їх поведінки у взаємодії із зовнішнім середовищем. Перетворення, що відбуваються в економіці, потребують вирішення важливих питань у сфері фінансово-господарської діяльності підприємства. Достатньо

очевидно, що функціонування будь-якої системи неможливо без використання відповідних механізмів, серед яких вагоміше місце займає механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Дослідженню теоретико-методологічних та методичних основ забезпечення фінансової безпеки підприємств присвячені роботи: Бланка І.О., Брігхема Є.Ф., Ван Хорна Д.К., Ковальова В.В., Савицької Г.В., Шеремета А.Д., Хелферта Е. та ін. Вирішення цієї проблеми також знайшло відображення в роботах: Азаренкової Г.М., Барановського О.І., Гринько Т.В., Єрмошенка М.М., Єпіфанова А.О., Мартякова Є.В., Терещенка О.О., Тридіда О.М., Філіпішина І.В. Аналіз наукових досліджень цих авторів дозволив встановити, що на сьогодні у фінансово-економічній літературі не достатньо уваги приділено визначенню поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства», не з'ясовані підходи щодо здійснення цього процесу; не визначені складові механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства». Це значно ускладнює процес прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання. Актуальність, практична значущість, недостатня розробленість та недослідженість вказаних питань зумовили вибір теми даної роботи, визначили її мету та завдання.

Постановка завдання. Метою даної роботи є визначення теоретичних основ формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Для досягнення мети в роботі були поставлені та вирішені такі завдання:

– визначити сутність та зміст поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства»;

– проаналізувати підходи щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства;

– з'ясувати складові механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства».

Результати. На наш погляд, визначенню сутності та змісту поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства» має передувати трактування сутності та змісту поняття «фінансовий механізм підприємства». Фінансовий механізм створює всі умови для ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства у відповідності до визначених пріоритетів його розвитку: зростання обсягів виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), рівня рентабельності, платоспроможності, фінансової безпеки; максимізації ринкової вартості та мінімізації фінансових ризиків.

Поняття «фінансовий механізм підприємства» досить широко використовується в теорії та практиці фінансового менеджменту. Однак, єдиної точки зору з цього приводу досі не існує у фінансово-економічній літературі [1; 2; 3; 5; 12; 4; 7; 14; 13; 6; 8; 9; 11; 10].

В табл. 1 представлено узагальнення підходів учених щодо визначення поняття «фінансовий механізм підприємства».

Окрім того, аналіз фінансово-економічної літератури [47; 42; 41; 43] дозволив встановити, що на сьогодні також не існує єдиного підходу щодо визначення сутності та змісту поняття «забезпечення фінансової безпеки підприємства».

В тлумачному словнику російської мови Ожегова С.І. [47] відмічено, що іменник «забезпечення» утворюється від дієслова «забезпечити», що означає зробити цілком можливим, дійсним, реально здійсненим.

Сенчагов В. [42] стверджує, що забезпечення фінансової безпеки підприємства – це безперервний, системний процес, який полягає у попередженні можливих збитків.

В роботі [41] визначено, що забезпечення фінансової безпеки підприємства – це процес реалізації функціональних складових фінансової безпеки з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня фінансової безпеки як сьогодні, так і в майбутньому.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансовий механізм підприємства»

№	Автор	Зміст
1	Балабанов И.Т. [1]	Це система дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні та стимулюванні використання фінансових ресурсів. До структури фінансового механізму входять п'ять взаємозалежних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне і інформаційне забезпечення. Фінансовий метод визначається як спосіб впливу фінансових відносин на господарський процес. До фінансових методів відносяться: планування, прогнозування, інвестування, кредитування, матеріальне стимулювання, лізинг, страхування, оренда та ін.
2	Бланк І.А. [2, ст. 20]	Це сукупність основних елементів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень у сфері фінансової діяльності. В структуру фінансового механізму включаються такі елементи: система регулювання фінансової діяльності, система зовнішньої підтримки фінансової діяльності, система фінансових важелів, методів та інструментів.
3	Василик О.Д. [3, ст. 104]	Це сукупність форм і методів створення і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, суб'єктів господарювання та населення. Його складовими частинами є фінансове планування і прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти і резерви, стимули і санкції, а також система управління фінансами.
4	Венедиктов Ю.А., Черепяхин А.М. [5, ст. 104]	Це взаємозалежна система планування фінансових ресурсів, управління ними, обліку і контролю за акумуляцією, розподілом і використанням ресурсів, а також відповідальності учасників фінансових відносин за дотриманням умов фінансово-господарської діяльності. Функціональна структура фінансового механізму складається з наступних підсистем: фінансове планування, фінансовий облік, організація фінансів, контроль і регулювання, відповідальність.
5	Зятковський І.В. [12]	Це сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства.
6	Кірейцев Г.Г. [4, ст. 19]	Це сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства. Складовими фінансового механізму є фінансове забезпечення, фінансове регулювання та система фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив.
7	Ковальов В.В. [7, ст. 50]	Це система організації, планування та використання фінансових ресурсів. В склад фінансового механізму входять: фінансові інструменти, фінансові прийоми та методи, системи, які забезпечують реалізацію механізму (кадрове, правове, нормативне, інформаційне, технічне, програмне забезпечення).
8	Крамаренко Г.А. [14]	Включає дві підсистеми: Керування фінансами підприємства здійснюється за допомогою фінансового механізму, що містить у собі дві підсистеми: керуючу і керовану. Керуюча підсистема (суб'єкт керування) включає фінансову службу підприємства і її підрозділу. Керована підсистема (об'єкт керування) складається з фінансових відносин, джерел фінансових ресурсів, фінансових ресурсів і грошового обігу. Фінансовий механізм підприємства являє собою систему керування його фінансовими відносинами через фінансові інструменти за допомогою фінансових методів.
9	Родионова М. [13]	Це сукупність способів організації фінансових відносин, застосовуваних суспільством з метою забезпечення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку. Він включає види, форми і методи організації фінансових відносин, способи їхнього кількісного визначення.
10	Москаленко В.П., Шипунова О.В. [6, ст. 30]	Це одна з основних складових господарського механізму. Вона представляє собою сукупність фінансових методів, засобів, форм, інструментів і важелів дії на фінансові процеси. До структури фінансового механізму належать такі елементи: фінансові методи, фінансові важелі, фінансові відносини, правове, інформаційне і нормативне забезпечення.
11	Поддєрьогин А.М. [8]	Це цілісна система управління фінансами підприємства, на якій ґрунтується фінансовий менеджмент і яка призначена для організації взаємодії проектів та суб'єктів господарювання в сфері фінансових відносин, формування та використання фінансових ресурсів, забезпечення ефективного впливу фінансової діяльності на кінцеві результати роботи підприємства. Фінансовий механізм включає такі взаємозв'язані елементи, як фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення.

№	Автор	Зміст
12	Райзенберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцев Є.Б. [9]	Це складова частина господарського механізму, сукупність стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відношень. Фінансовий механізм включає, насамперед, ціни, податки, мита, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредит і депозитний відсоток, дисконтну ставку, тарифи.
13	Сичева Н.Г., Болдирева Б.Г. [11]	Це елемент фінансово-кредитного і ціннісного механізму, є органічною його частиною, без якої не може успішно функціонувати вся система господарського механізму. Він представляє собою сукупність форм і методів організації і планування фінансів і використання в цих процесах грошових засобів, фінансових важелів, норм, нормативів, лімітів, стимулів, санкцій, резервів, а також фінансового законодавства.
14	Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. [10]	Це система управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів. Елементами фінансового механізму є: фінансові відносини як об'єкт фінансового управління, фінансові важелі, фінансові методи, правове забезпечення й інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління. Під фінансовими методами розуміється фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, фінансовий контроль; фінансові відносини включають інвестування, кредитування, оподатковування, страхування, систему фінансових важелів, які являють собою набір фінансових показників: прибуток, дохід, фінансові санкції, ціну, дивіденди, відсотки, заробітну плату, податки тощо.

На думку Шкарлет С.М. [43], забезпечення фінансової безпеки – це системний процес, в якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства для завчасної ідентифікації джерел виникнення небезпечних їй проявів; по-друге – своєчасне застосування релевантних антикризових (стабілізаційних) заходів щодо нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-господарської діяльності підприємства; по-третє – формування рекомендацій та заходів щодо забезпечення конкурентних переваг і фінансового розвитку підприємства за всіма етапами його життєвого та операційного циклів.

Зважаючи на це, автор цієї роботи під забезпеченням фінансової безпеки підприємства розуміє досягнення безперервного та безперебійного процесу трансформації капіталу (джерел фінансування господарської діяльності) в капітальні блага (матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готову продукцію, грошові кошти та ін.), яке характеризується відповідним рівнем майнового положення, ліквідності, фінансової незалежності, рентабельності, ділової та ринкової активності.

В табл. 2 представлено узагальнення підходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

На наш погляд, найбільш комплексним та перспективним щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства є ресурсно-функціональний підхід.

В якості засновника ресурсного підходу щодо управління фінансово-господарською діяльністю підприємства слід відмітити професора Вищої школи бізнесу Мічиганського університету Вернерфельт Біргер (Wernerfelt Birger). Він, в своїй роботі «Ресурсне трактування фірми» (1984 рік), відзначив, що розвиток підприємства ґрунтується на досягненні рівноваги між експлуатацією існуючих ресурсів та розвитком нових. Він виділив три види ресурсів підприємства: матеріально-технічні, трудові та фінансові ресурси, та зазначив, що саме ці види ресурсів підприємства значно впливають на результати фінансово-господарської діяльності [45]. Однак, до 1990 року ідея Вернерфельта Біргера не користувалася попитом, доки широкого розповсюдження не набула ідея Прахалада Коїмбатур Крішнарао (Prahalad Coimbatore Krishnarao) та Хемела Гері (Hamal Gary).

Таблиця 2

Підходи щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства

Підхід	Сутність підходу	Переваги	Обмеження	Джерело
Адаптивний	Цілеспрямована зміна параметрів, структури і властивостей соціально-економічної системи у відповідь на різні обурення зовнішнього і внутрішнього середовищ.	В умовах неповної інформації припускає зменшення первинної невизначеності завдяки використанню інформації, яка одержана в процесі управління.	Орієнтований на адаптацію до зміни середовища, не розглядає питання впливу факторів на внутрішнє та зовнішнє середовища.	[15]
Еволюційний	Постійне відновлення виробництва об'єкта для задоволення потреб конкретного ринку з меншими сукупними витратами на одиницю корисного ефекту.	Кожна нова модель повинна бути краще ніж та, що замінюється.	Неврівноваженість і незворотність еволюційних процесів.	[16]
Інноваційний	Розвиток на основі активізації інноваційної діяльності.	Аналіз та впровадження інноваційних досягнень у всіх сферах фінансово-господарської діяльності підприємства.	Увагу зосереджено лише на інноваційному розвитку	[17]
Комплексний	Одночасна розробка технічних, екологічних, економічних, організаційних, психологічних та інших аспектів управління в їх взаємозв'язку.	Усебічний аналіз усіх сфер фінансово-господарської діяльності підприємства.	Використання занадто великого обсягу інформації та дослідження чинників, які мають мінімальний вплив на розвиток підприємства.	[18]
Маркетинговий	Орієнтація управляючої підсистеми на споживача.	Пріоритети розвитку підприємства: підвищення якості продукту відповідно до потреб споживачів; економія ресурсів при виробництві продукту.	Орієнтація на задоволення попиту, не достатня увага внутрішнім аспектам розвитку підприємства.	[19]
Нормативний	Установлення нормативів управління за всіма підсистемами системи стратегічного менеджменту.	Чим більше питома вага об'єднаних і кількісно виражених нормативів в системі, тим вище її організованість, стійкість, безпека.	Неможливо з достатньою точністю встановити нормативи щодо розвитку системи.	[20]
Процесний	Серія послідовних, безперервних, взаємозалежних дій, спрямованих на досягнення цілей підприємства.	Може бути представлений як взаємозв'язок між функціями підприємства, що об'єднує процеси і керівництво персоналом як особливим видом управлінської діяльності.	Акцентує увагу не на кінцевому результаті функціонування системи, а на процесах з перетворення входу у вихід і взаємозв'язках загальних функцій управління за стадіями життєвого циклу об'єкта.	[21]

Закінчення табл. 2

Підхід	Сутність підходу	Переваги	Обмеження	Джерело
Ресурсний	Життєздатність підприємства на ринку залежить від наявності унікальних ресурсів і організаційних здібностей, які визначають конкурентні переваги підприємства.	Акцент на підвищенні ефективності використання внутрішніх ресурсів підприємства, ресурсний потенціал зумовлює успішне положення на ринку.	Не враховується дія зовнішнього середовища, потреба в ресурсах безпосередньо не залежить від розвитку підприємства.	[22]
Синергетичний	Облік природних чинників розвитку, тобто саморозвитку систем.	Ставить основним завданням не тільки реальність, але і можливість, ситуації вибору, точки біфуркації процесу розвитку системи.	Недоцільно застосовувати в системах, де ефект управляючої дії однозначно і лінійно залежить від величини докладених зусиль.	[23]
Системний	Дослідження об'єкта як системи.	Кожне економічне явище розглядається й оцінюється у взаємодії з іншими, при цьому всі інші елементи об'єкта і процеси, що відбуваються в ньому, взаємопов'язуються з обліком як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.		[24]
Ситуаційний	Реакція на різні по своїй природі впливи з боку зовнішнього середовища підприємства і зміни цілого ряду її організаційних характеристик.	Засновано на альтернативності досягнення однієї і тієї ж мети, концентрується на тому, що придатність різних параметрів і методів управління визначається конкретною ситуацією в конкретному місці в конкретний час.	Дії організації і їхніх керівників не можуть зводитися до простого реагування на зміни, що відбуваються.	[26; 27]
Функціональний	Розвиток розглядається як результуюча функція, яку потрібно виконати для досягнення мети.	Дозволяє удосконалити функціональну структуру підприємства, використовує функціонально-вартісний аналіз.	Розглядає окремі функції підприємства, не враховує їх взаємовплив та взаємозалежність, дуже низький рівень керованості.	[28]
Цільовий	Постійна орієнтація на кінцеві результати.	Чітке визначення цілей або бажаних результатів роботи, формування реальних програм їхнього досягнення.	Жорстко зорієнтований на перспективу, потребує чіткого визначення цілей розвитку, шляхів їхнього досягнення.	[29]
Стратегічний	Забезпечення відповідності між вимогами ринку та фінансово-господарською діяльністю підприємства в довгостроковій перспективі.	Орієнтація на довгострокову перспективу в умовах зовнішнього середовища, що змінюється, тобто на розвиток підприємства.	Не гарантує досягнення встановлених цілей, велика частка суб'єктивізму при виборі стратегії.	[30]

В роботах Прахалада Коимбатур Кришнарао та Хемела Гері «Конкуруючи за майбутнє: Створення ринків завтрашнього дня» (1994 рік) та «На чолі революції. Як домогтися успіху в турбулентні часи, перетворивши інновації в спосіб життя» (2000 рік) не тільки популяризувався ресурсний підхід щодо управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. В них обговорювалася необхідність відмови фінансових менеджерів від традиційних концепцій управління фінансово-господарською діяльністю підприємства [44].

Джей Барні (Joy V. Barney) також продовжував розвивати ідею ресурсного забезпечення підприємства. В своїй роботі «Ресурси фірми і стійкі конкурентні переваги» (1991 р.) під ресурсами підприємства він розумів всі активи, можливості, організаційні процеси, інформацію, знання, що контролюються підприємством та, які дозволяють розробляти та впроваджувати в фінансово-господарську діяльність ефективні стратегії функціонування та розвитку. Він виділив такі види ресурсів підприємства:

- матеріально-капітальні (технології, заводи, обладнання, географічне розташування, доступ до сировини);
- людські капітальні (підготовка кадрів, досвід, судження, інтелект, взаємовідношення та ін.);
- організаційно-капітальні (формальні системи та структури та неформальні відношення між групами) [46].

Суттєвим досягненням теорії Джей Барні є визначення критеріїв оцінки ресурсів, що забезпечують отримання стійких переваг в умовах конкуренції, які можуть бути використані і в психолого-педагогічних дослідженнях.

Серед основних критеріїв оцінки ресурсів підприємства Джей Барні виділив такі [46]:

- цінність – такий, який при необхідності сприяє підвищенню продуктивності та ефективності підприємства;
- раритетність – такий, який має рідкісний характер та користується великим попитом;
- неповторність – такий, який важко відтворити;
- замінність – такий, що незважаючи на оригінальний та рідкісний характер, не є стратегічним у разі його заміни іншими.

Взагалі, термін «ресурс» походить від французького «ressource» – допоміжний засіб. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під термін «ресурс» визначається як [48]:

- запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби;
- засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності.

У радянському енциклопедичному словнику, економічній енциклопедії, словнику іншомовних слів [31;32;49] виділені такі ознаки терміну «ресурси»:

- основні елементи економічного потенціалу, які має суспільство і що використовуються для досягнення конкретних цілей економічного і соціального розвитку;
- засоби, цінності, запаси, кошти, які в разі потреби можна використовувати.

Зазначимо, що у фінансово-економічній літературі існують різні підходи щодо визначення поняття «ресурси підприємства» (табл. 3).

Підходи до визначення поняття «ресурси підприємства»

№	Джерело	Визначення поняття
1	[31]	Це грошові кошти, цінності, джерела (засобів) коштів, доходів (наприклад природні ресурси).
2	[32]	Це основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку.
3	[33]	Це природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби для створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості.
4	[34]	Це всі засоби, запаси, можливості, джерела чого-небудь, включаючи природні, інтелектуальні і технологічні, які можуть бути застосовані в господарській діяльності.
5	[35]	Це матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати та реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах. Ресурси поділяються на види (групи, типи) відповідно до своєї природи та функціональних особливостей.
6	[36]	Це капітал підприємства, тобто благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага.
7	[37]	Це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь у виробничому процесі. Особливістю категорії ресурси є їхня відтворюваність, яка здійснюється як у формі споживчої вартості, так і у формі вартості.
8	[38]	Це будь-які джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних стосунках (матеріальні, трудові, в т.ч. інтелектуальні, і природні); запаси, джерела засобів; засіб, до якого звертаються в необхідному випадку.
9	[39]	Це сукупність засобів, запасів, джерел, засобів і предметів праці, що є в наявності у підприємства і що можуть бути мобілізованими і приведеними в дію, а також використаними для досягнення його цілей.
10	[40]	Це елементарні фактори виробництва, що представлені сукупністю матеріальних елементів і виконавчих трудових ресурсів, які формуються «на вході» підприємства з метою комплексного використання в процесі виробництва товарів і послуг.

Ресурсне забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає значних витрат. Воно ґрунтується на комплексному використанні всіх видів ресурсів, їх відповідності за якістю та кількістю, а також на здатності керівництва використовувати традиційні види ресурсів в новому призначенні.

На рис. 1 представлено ресурсне забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Інформація, що стосується всіх сторін фінансово-господарської діяльності підприємства, є в даний час найбільш цінною і дорогою зі всіх ресурсів підприємства. Саме інформація про зміну політичної, соціальної, економічної і екологічної ситуації, зміни ринків підприємства, науково-технічна і технологічна інформація, нове в методах організації і управління бізнесом дають змогу підприємству адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати і здійснювати фінансово-господарську діяльність.

Функціональний підхід ґрунтується на комплексному досліджуванні основних функцій управління, узгоджене використання яких сприятиме досягненню оперативних, тактичних та стратегічних цілей. Сутність та зміст функціонального підходу щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства полягає в тому, що він відображає сукупність функцій, які потрібні для виконання поставлених цілей. Після встановлення функцій виділяється декілька альтернативних об'єктів для їх виконання та вибирається той із них, який вимагає мінімум сукупних витрат протягом життєвого циклу об'єкта на одиницю його корисного ефекту. При цьому, від об'єктів, які виконують подібні функції, слід абстрагуватися наче вони не існують.

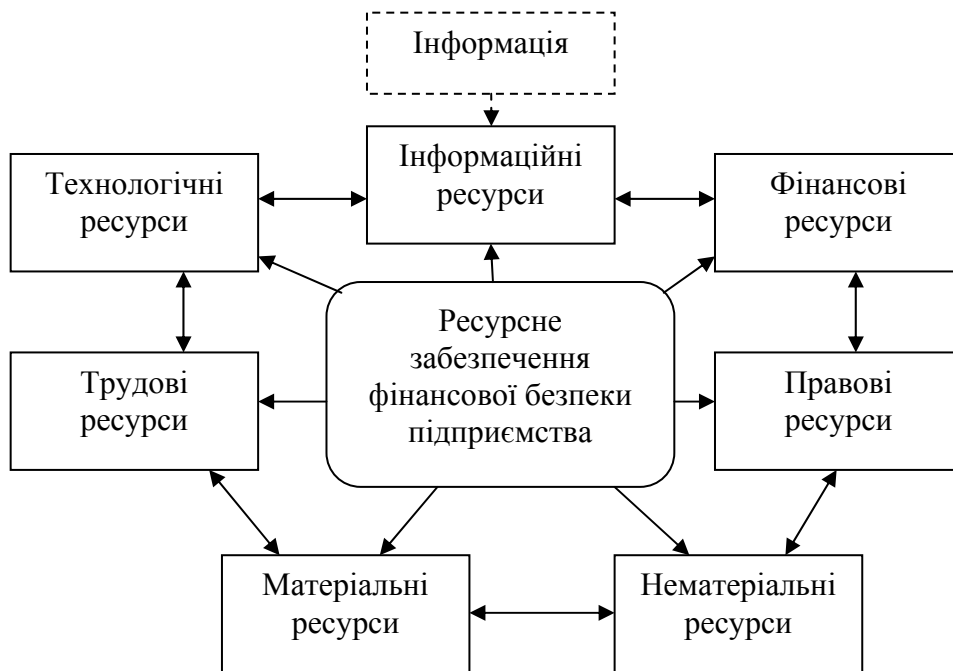

Рис. 1. Ресурсне забезпечення фінансової безпеки підприємства

У загальному вигляді процес забезпечення фінансової безпеки підприємства за функціональним підходом можна представити як так звану «петлю», яка включає циклічну послідовність етапів: визначення цілей – ухвалення управлінських рішень, складання фінансових планів та прогнозів – реалізація фінансових планів, мотивація персоналу – контроль за реалізацією фінансових планів – облік і аналіз фінансово-господарської діяльності – коригування фінансових планів та прогнозів (рис. 2).

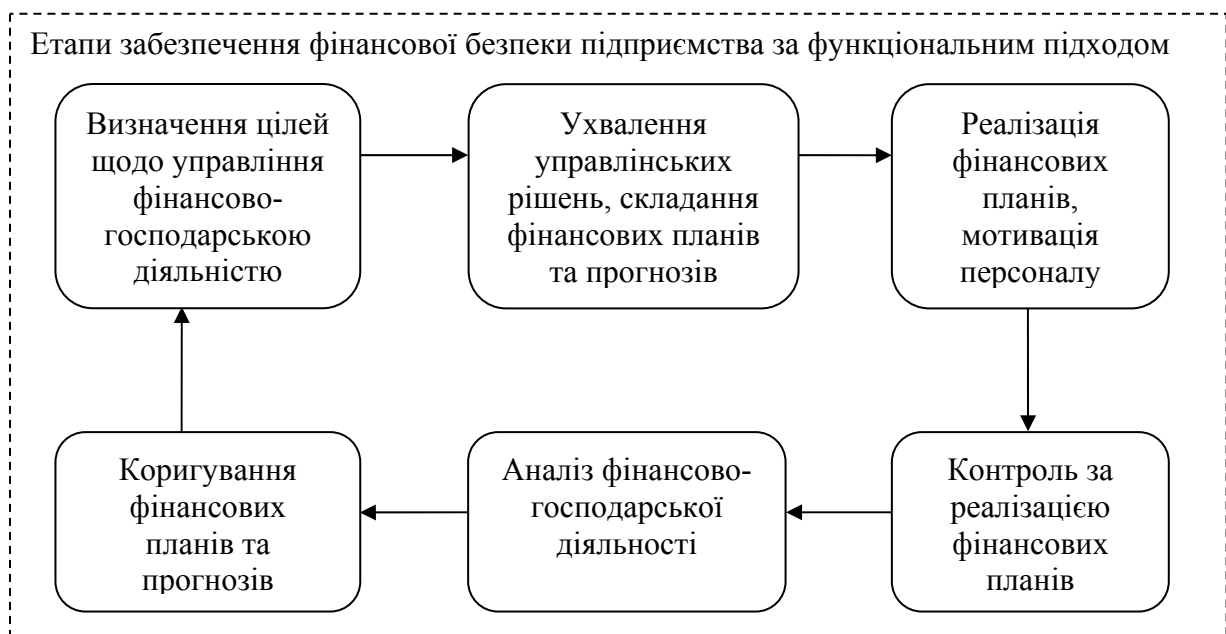

Рис. 2. Етапи забезпечення фінансової безпеки підприємства за функціональним підходом

В табл. 4 представлено характеристику етапів забезпечення фінансової безпеки підприємства за функціональним підходом.

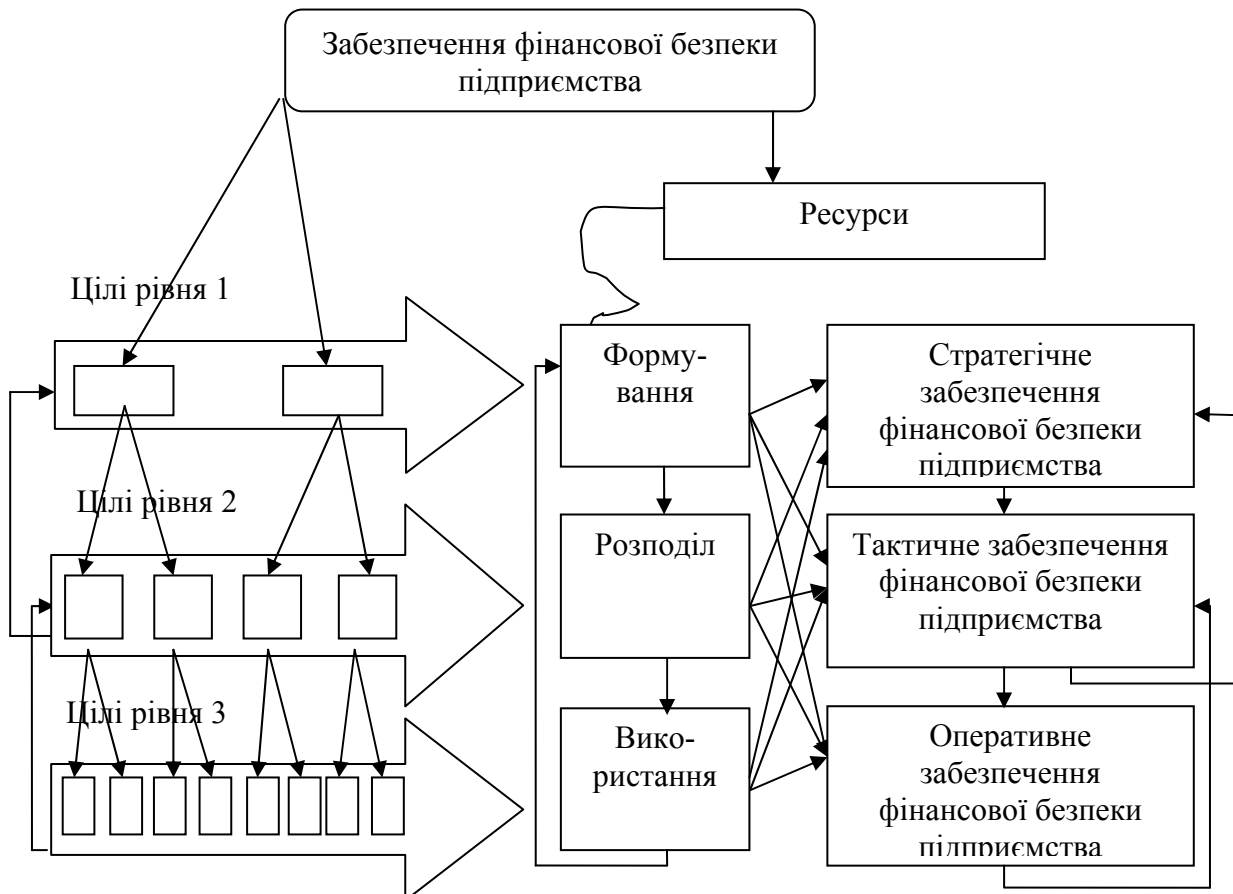
Таблиця 4

Характеристика етапів забезпечення фінансової безпеки підприємства за функціональним підходом

Етап забезпечення фінансової безпеки підприємства	Визначення цілей щодо управління фінансово-господарською діяльністю	Ухвалення управлінських рішень, складання фінансових планів та прогнозів	Реалізація фінансових планів, мотивація персоналу	Контроль за реалізацією фінансових планів	Аналіз фінансово-господарської діяльності	Коригування фінансових планів та прогнозів
Сутність етапу	Визначення напрямку розвитку підприємства	Складання фінансових планів, визначення особливостей їх виконання	Поточна фінансово-господарська діяльність підприємства	Здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства	Проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства у звітному періоді	Генерація управлінських рішень шляхом обліку фактичних відхилень фінансово-господарської діяльності підприємства від планових
Фактори, що негативно впливають на якість управління фінансово-господарською діяльністю підприємства	Цілі підприємства є неоднорідними або неочевидними	Відсутність альтернативних моделей розвитку підприємства в мінливому економічному середовищі	Ув'язка поточної фінансово-господарської діяльності підприємства із планами слабка	Контроль за фінансово-господарською діяльністю є періодичним, набуває форму моніторингу. Дані для прийняття управлінських рішень є некоректними або неповними	Аналіз фінансово-господарської діяльності є періодичним і набуває форму моніторингу. Вирішення управлінських завдань можливе лише при поглибленому аналізі	Відбувається періодично або з частотою зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання. Швидкість реагування на дню зовнішніх і внутрішніх факторів фінансово-господарської діяльності є низькою
Ефект від управління фінансово-господарською діяльністю підприємства за функціональним підходом	Наявність інформації для визначення економічно обґрунтованих цілей та завдань	Можливість точного розрахунку відповідності потреб ресурсів та доступних потужностей	Наявність інформації у формі, зрозумілій для персоналу підприємства	Наявність функціональних моделей внутрішніх процесів, які забезпечують прозорість характеру їх виконання	Наявність простих розрахункових і графічних методик, які дозволяють оцінити фінансово-господарську діяльність підприємства та виявити причинно-наслідкові, які виникають у процесі руху ресурсів	Висока швидкість реагування на зміни, що виникають у фінансово-господарській діяльності підприємства; оптимальний вибір пріоритетних напрямів її розвитку, узгоджений із стратегічними цілями

Забезпечення фінансової безпеки підприємства становить три рівні: операційний, тактичний та стратегічний. Кожен із цих рівнів потребує відповідної забезпеченості ресурсами. Зважаючи на це, формування, розподіл та використання ресурсів підприємства є важливою складовою забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Ієрархічна структура забезпечення фінансової безпеки підприємства представлена на рис. 3.

Примітка: Цілі рівня 1 – стратегічні цілі;
Цілі рівня 2 – тактичні цілі;
Цілі рівня 3 – оперативні цілі.

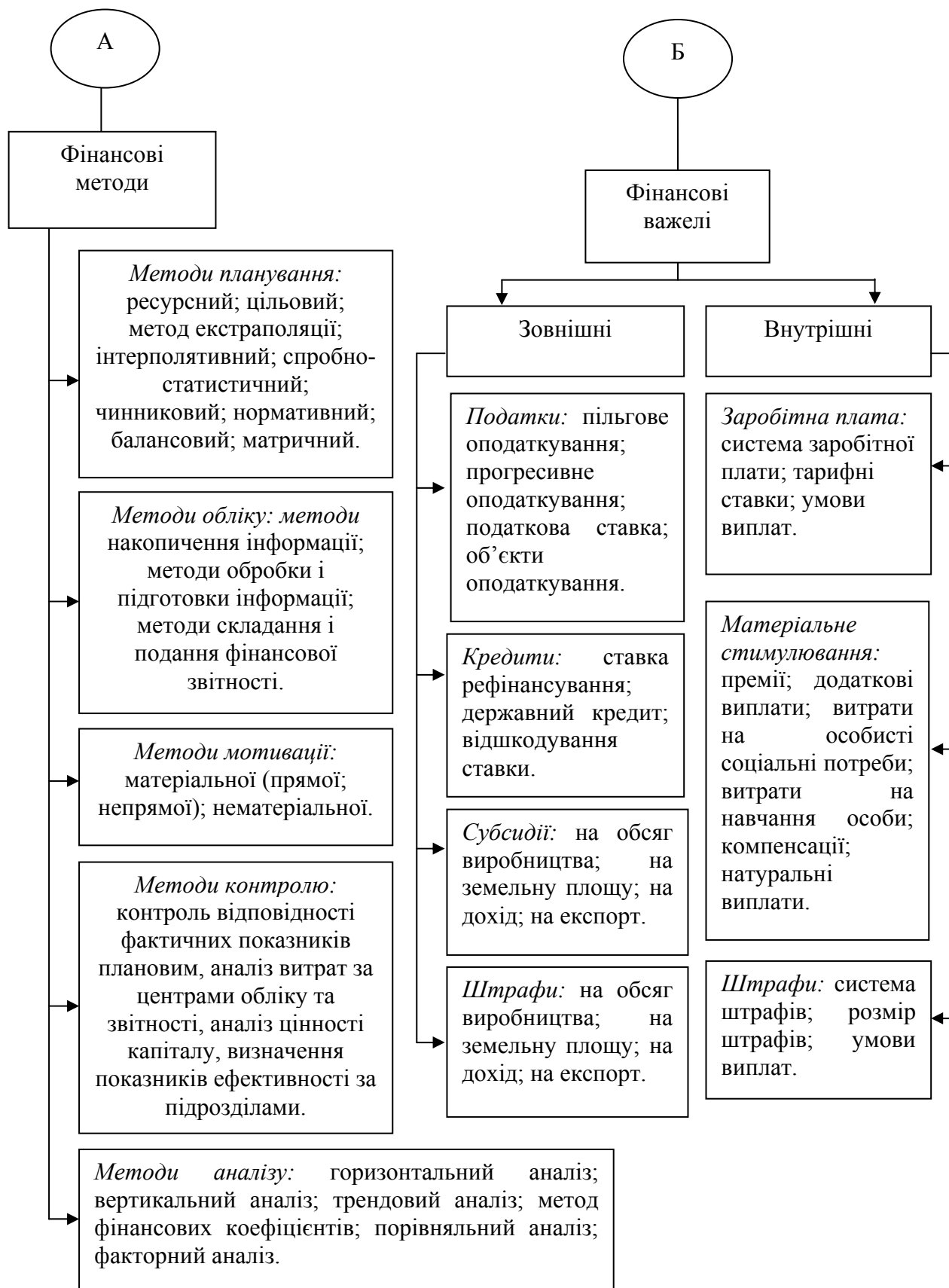
Рис. 3. Ієрархічна структура забезпечення фінансової безпеки підприємства за ресурсно-функціональним підходом

З урахуванням вищевикладеного на рис. 4 представлено механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. Його основними складовими є:

- підсистеми: нормативно-правове, адміністративно-організаційне, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення;
- функції: планування, облік, мотивація, контроль, аналіз;
- фінансові методи:

Рис. 4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства

Продовження рис. 4

методи планування: ресурсний; цільовий; метод екстраполяції; інтерполятивний; спробно-статистичний; чинниковий; нормативний; балансовий; матричний; методи обліку: методи накопичення інформації; методи обробки і підготовки інформації; методи складання і подання фінансової звітності; методи мотивації: матеріальної (прямої; непрямої); нематеріальної; методи контролю: контроль відповідності фактичних показників плановим, аналіз витрат за центрами обліку та звітності, аналіз цінності капіталу, визначення показників ефективності за підрозділами; методи аналізу: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; метод фінансових коефіцієнтів; порівняльний аналіз; факторний аналіз;

фінансові важелі:

зовнішні:

- податки: пільгове оподаткування; прогресивне оподаткування; податкова ставка; об'єкти оподаткування;
- кредити: ставка рефінансування; державний кредит; відшкодування ставки;
- субсидії: на обсяг виробництва; на земельну площу; на дохід; на експорт;
- штрафи: на обсяг виробництва; на земельну площу; на дохід; на експорт;
- внутрішні:
- заробітна плата: система заробітної плати; тарифні ставки; умови виплат;
- матеріальне стимулювання: премії; додаткові виплати; витрати на особисті соціальні потреби; витрати на навчання особи; компенсації; натуральні виплати;
- штрафи: система штрафів; розмір штрафів; умови виплат.

Висновки. В роботі досліджено теоретичні основи формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Основні висновки та рекомендації полягають у такому:

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства – це система впливу, яка визначається нормативно-правовим, адміністративно-організаційним, інформаційним та кадровим забезпеченням, на фінансові відносини за допомогою функцій, методів та важелів через виробничо-господарські, фінансові та інвестиційні процеси для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Комплексним та перспективним щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства є ресурсно-функціональний підхід. За ресурсним підходом в основі забезпечення фінансової безпеки підприємства знаходиться рух ресурсів: технологічних, трудових, матеріальних, нематеріальних, правових, фінансових та інформаційних. Сутність та зміст функціонального підходу щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства полягає в тому, що він відображає сукупність функцій, які потрібні для досягнення її рівня. До таких функцій належать: планування, облік, мотивація, контроль та аналіз.

Перспективи подальших досліджень. Однією із важливих підсистем механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства є кадрова, яка є необхідною при ліквідації загроз фінансово-господарської діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що основні фінансові ризики підприємства, як правило, генеруються її власними кадрами. За даними статистичних досліджень близько 51% випадків фінансових злочинів здійснюють співробітники підприємств, а уникнути збитків підприємств, пов'язаних із людським фактором, можливо лише за рахунок ефективної системи забезпечення кадрової безпеки підприємства, що є предметом подальшого дослідження автора цієї роботи.

Література

1. Balabanov, I. T. Osnovy finansovogo menedzhmenta [Текст] : ucheb. posobie / I. T. Balabanov. – Moskva : Finansy i statystyka, 1998. – 477 s.
2. Blank, I. A. Finansovyi menedzhment [Текст] : uchebnyi kurs / I. A. Blank. – 2-e izd., pererab. i dop. – Kiev : Elga, Nika-centr, 2006. – 653 s.

3. Vasylyk, O. D. *Teoriya finansiv* [Текст] : pidruchnyk / O. D. Vasylyk. – Kyiv : NIOS, 2003. – 411s.
4. Kireytssev, H. H. *Finansovyi menedzhment* [Текст] : navch. posib. / H. H. Kireytssev. – 2-he vyd., pererob. ta dopov. – Kyiv : TsUL, 2002. – 495 s.
5. Venediktov, Yu. A. *Finansovye sanktsii v sisteme upravleniya* [Текст] / Yu. A. Venediktov, A. M. Cherepahin. – Moskva : Finansy i statistika, 1985. – 64 c.
6. Moskalenko, V. *Razvitie finansovo-ekonomicheskogo mekhanizma na predpriyatii* [Текст] / V. Moskalenko, O. Shipunova. – Sumy : VVP «Mriya-1» LTD, UABD, 2003. – 106 s.
7. Kovalev, V. V. *Finansovyi analiz: Metody i procedury* [Текст] / V. V. Kovalev. – Moskva : Finansy i statistika, 2002. – 560 s.
8. *Finansy pidpriemstv* [Текст] : pidruchnyk / za red. A. M. Podderohina ; KNEU. – Kyiv : KNEU, 2004. – 546 c.
9. Rajzenberg, B. A. *Sovremennyy ekonomicheskii slovar* [Текст] / B. A. Rajzenberg, L. Sh. Lozovskij, E. B. Starodubcev. – 2-e izd., ispr. – Moskva : INFRA-M, 1999. – 536 s.
10. Sheremet, A. D. *Metodika finansovogo analiza* [Текст] / A. D. Sheremet, R. S. Sajfulin. – Moskva : INFRA, 1995. – 172 s.
11. *Finansy SSSR* [Текст] : uchebnik / pod red. N. G. Sycheva, B. G. Boldyreva. – Moskva : Finansy i statistika, 1984. – 303 c.
12. Rodionova, V. M. *Finansovaya ustoichivost predpriyatiya v usloviyakh inflyatsii*. [Текст] / V. M. Rodionova, M. A. Fedotova. – Moskva : Perspektiva, 2009. – 98 s.
13. Kramarenko, G. A. *Finansovyi analiz i planirovanie* [Текст] / G. A. Kramarenko ; Dnepropetrovskaya Akademiya upravleniya, biznesa i prava. – Dnepropetrovsk : Izd-vo DAUBP, 2001. – 231 s.
14. *Adaptivnye modeli v sisteme prinyatiya reshenii* [Текст] : monografiya / pod red. N. A. Kizima, T. S. Klebanovoi. – Kharkov : INZhEK, 2007. – 368 s.
15. *Evolutsionnaya teoriya ekonomicheskikh izmenenii* [Текст] : per. s angl. / R. R. Nelson, S. Dzh. Uinter ; per. M. Ya. Kazhdan ; Akademiya narodnogo khozyaistva pri Pravitelstve RF. – Moskva : Delo, 2002. – 535 s.
16. Hrynova, V. M. *Sotsialno-ekonomichni problemy innovatsiynoho rozvytku pidpriyemstv* [Текст] : monografiya / V. M. Hrynova, O. V. Kozryyeva. – Kharkiv : INZhEK, 2006. – 192 s.
17. Barton, T. L. *Kompleksnyi podkhod k risk-menedzhmentu: stoit li etim zanimatsya* [Текст] / T. Barton, U. Shenkir, P. Uoker. – Moskva, SPb. : Vilyams, 2003. – 208 s.
18. Fatxutdinov, R. A. *Razrabotka upravlencheskogo resheniya* [Текст] / R. A. Fatxutdinov. – 2-e izd., dop. – G. : ZAO Biznes-Shkola «Intel-Sintez», 1998. – 272 s.
19. Potemkin, V. K. *Sotsialnaya infrastruktura regionov: normativnyi podkhod k preobrazovaniyu* [Текст] : monografiya / V. K. Potemkin ; Akademiya nauk SSSR ; In-t Soedinennykh Shtatov Ameriki i Kanady. – SPb. : Rivera, 1996. – 139 s.
20. Denisov, V. T. *Protseessnoe upravlenie mashinostroitelnykh predpriyatiem: metodologicheskie polozheniya i praktika* [Текст] : monografiya / V. T. Denisov, O. V. Grishhenko ; NAN Ukrainy. In-t ekonomiki prom-sti. – Donetsk, 2005. – 188 s.
21. *Prinyatie reshenii v upravlenii ekonomicheskimi obektami: metody i modeli* [Текст] : monografiya / Ya. G. Bersuckij, N. N. Lepa, T. S. Klebanova. – Donetsk : Yugo-Vostok, 2000 – 276 s.
22. Ivanov, N. I. *Ekonomicheskie aspekty proizvodstvennogo potentsiala* [Текст] : teoriya i praktika / N. I. Ivanov. – Donetsk : IEP NAN Ukrainy, 2000. – 420 s.
23. Sergeeva, L. N. *Nelineinaya ekonomika: modeli i metody* [Текст] / L. N. Sergeeva ; nauch. red. Yu. G. Lisenko ; Zaporozhskii gos. un-t. – Zaporozhe : Poligraf, 2003. – 217 s.
24. Lepa, T. S. *Situatsionnyi mekhanizm podgotovki i priyaniya upravlencheskikh reshenii na predpriyatii: metodologiya, modeli i metody* [Текст] : monografiya / NAN Ukrainy. In-t ekonomiki prom-ti. – Donetsk : Yugo-Vostok, 2006. – 308 s.
25. Kunc, G. *Upravlenie: sistemnyi i situatsionnyi analiz upravlencheskikh funktsii* [Текст] : v 2 t. / G. Kunc, S. O'Donnel. – Moskva : Nauka. – T. 1. – 280 s.
26. Herasymchuk, V. *Upravlinnya pidpriyemstvom yak sotsialno- ekonomichnoyu systemoyu: funktsionalnyi pidkhid* [Текст] / V. Herasymchuk // *Ekonomika Ukrainy*. – 2003. – № 9. – S. 12–17.
27. *Morrisej, Dzh. Tselevoe upravlenie organizatsiei* [Текст] / Dzh. Morrisej. – Moskva : Sovetskoe radio, 1979. – 144 s.
28. Porter, M. *Konkurentsya* [Текст] / M. Porter ; per. s angl. O. L. Pelyavskogo i dr. ; pod red. Ya. V. Zablockogo i dr. – Moskva : Vilyams, 2006. – 602 s.
29. *Sovetskii entsiklopedicheskii slovar* [Текст] / pod red. A. M. Prokhorov. – 2-e izd. – Moskva : Sov. enciklopediya, 1982. – 1600 s.
30. *Ekonomicheskaya entsiklopediya. Politicheskaya ekonomiya* [Текст] / pod red. A. M. Rumyanchev. – Moskva : Sovetskaya entsiklopediya, 1979. – T.3. – 623 s.
31. Goncharenko, L. P. *Process obespecheniya ekonomicheskoi bezopasnosti predpriyatiya [Elektronnyi resurs]* / L. P. Goncharenko. – 2004. – № 12. – Rezhim dostupu: http://www.profiz.ru/se/12_04/952/.
32. Senchagov, V. *Ekonomicheskaya bezopasnost kak osnova obespecheniya natsionalnoi bezopasnosti Rossii* [Текст] / V. Senchagov // *Voprosy ekonomiki*. – 2001. – № 8. – S. 64–79.
33. Shkarlet, S. M. *Formuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zasobamy aktivizatsii yikh innovatsiynogo rozvytku* [Текст] : avtoref. dis. dokt. ekon. nauk: 08.00.04. / S. M. Shkarlet. – Kyiv, 2007. – 24 s.
34. Khamel, G. *Konkuriruya za budushhee*. [Текст] / G. Khamel, K. K. Prakhlad. – Moskva : Izd-vo: Olimp-Biznes. – 2002. – 288 s.
35. Vernerfelt, B. *Resursnaya traktovka firmy*. [Текст] / B. Vernerfelt // *Vestnik S.–Peterb. un-ta. – Ser: Menedzhment. – Vyp.1. – 2006. – S. 103–118.*
36. Barni, D. B. *Mozhet li resursnaya kontsepciya prinesti polzu issledovaniyam v oblasti strategicheskogo upravleniya?* – Da. [Текст] / D. B. Barni // *Rossiiskii zhurnal menedzhmenta*. – 2009. – T. 7. – № 2. – S. 71–92.

37. Ozhegov, S. I. *Tolkovyi slovar russkogo yazyka* [Текст] / S. I. Ozhegov, N. Yu. Shvedova. – 4-e izd., dop. – Moskva : ITI Tekhnologii; Izdanie 4-e, dop. – 2006. – 944 s.
38. *Velikii tlumachnii slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Текст] / pod red. V. T. Busel. – Kyiv : Irpin : VTF «Perun», 2003. – 1440 s.
39. *Slovník inštomovnykh sliv* [Текст] / za red. O. S. Melnychuka. – Kyiv, 1985. – 966 s.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2014 © Орехова К. В.

References

1. Balabanov, I. T. (1998). *Osnovy finansovogo menedzhmenta*. Moskva: Finansy i statistika.
2. Blank, I. A. (2006). *Finansovyi menedzhment (2-e izd.)*. Kyiv: Elga, Nika-centr.
3. Vasylyk, O. D. (2003). *Teoriya finansiv*. Kyiv: NIOS.
4. Kireyitsev, H. H. (2002). *Finansovyi menedzhment (2-he vyd.)*. Kyiv: TsUL.
5. Venediktov, Yu. A., & Cherepakhin, A. M. (1985). *Finansovye sankcii v sisteme upravleniya*. Moskva: Finansy i statistika.
6. Moskalenko, V., & Shipunova, O. (2003). *Razvitie finansovo-ekonomicheskogo mekhanizma na predpriyatii*. Sumy: VVP «Mriya-1» LTD, UABD.
7. Kovalev, V. V. (2002). *Finansovyi analiz: Metody i procedury*. Moskva: Finansy i statistika.
8. Podderohin, A. M. (Ed.). (2004). *Finansy pidpryemstv*. Kyiv: KNEU.
9. Raizenberg, B. A., & Lozovskij, L. S., & Starodubcev, E. B. (1999). *Sovremennyi ekonomicheskij slovar (2-e izd.)*. Moskva: INFRA-M.
10. Sheremet, A. D., & Sajfulin R. S. (1995). *Metodika finansovogo analiza*. Moskva: INFRA.
11. Sycheva, N. G., & Boldyreva, B. G. (Ed.). (1984). *Finansy SSSR*. Moskva: Finansy i statistika.
12. Rodionova, V. M., & Fedotova, M. A. (2009). *Finansovaya ustoichivost predpriyatiya v usloviyax inflyatsii*. Moskva: Perspektiva.
13. Kramarenko, G. A. (2001). *Finansovyi analiz i planirovanie*. Dnepropetrovsk: Izd-vo DAUBP.
14. Kizim, N. A., & Klebanova, T. S. (Ed.). (2007). *Adaptivnye modeli v sisteme prinyatiya resheniy*. Kharkov: INZhEK.
15. Nelson, R. R., & Uinter, S. D., & Kazhdan, M. Ya. (2002). *Evolyutsionnaya teoriya ekonomicheskikh izmeneniy*. Moskva: Delo.
16. Hrynova, V. M., & Kozryryeva, O. V. (2006). *Sotsialno-ekonomichni problemy innovatsiynoho rozvytku pidpryemstv*. Kharkiv: INZhEK.
17. Barton, T. L. & Uoker, U. P. (2003). *Kompleksnyi podkhod k risk-menedzhmentu: stoit li etim zanimatsya*. Moskva: Vilyams.
18. Fatxutdinov, R. A. (1998). *Razrabotka upravlencheskogo resheniya (2-e izd.)*. G.: ZAO Biznes-Shkola «Intel-Sintez».
19. Potemkin, V. K. (1996). *Sotsialnaya infrastruktura regionov: normativnyi podkhod k preobrazovaniyu*. Sankt-Peterburg: Rivera.
20. Denisov, V. T., & Grishhenko, O. V. (2005). *Protsessnoe upravlenie mashinostroitelnyim predpriyatiem: metodologicheskie polozheniya i praktika*. Donetsk: NAN Ukrainy. In-t ekonomiki prom-sti.
21. Bersuckij, Ya. G., & Lepa, N. N., & Klebanova, T. S. (2000). *Prinyatie reshenii v upravlenii ekonomicheskimi obektami: metody i modeli*. Donetsk: Yugo-Vostok.
22. Ivanov, N. I. (2000). *Ekonomicheskije aspekty proizvodstvennogo potentsiala*. Donetsk: IEP NAN Ukrainy.
23. Sergeeva, L. N. (2003). *Nelineinaja ekonomika: modeli i metody*. Zaporozhe: Poligraf.
24. Lepa, R. N. (2006). *Situatsionnyi mekhanizm podgotovki i priyatiya upravlencheskikh reshenii na predpriyatii: metodologiya, modeli i metody*. Doneck: Yugo-Vostok.
25. Kunc, G., & O'Donnell, S. *Upravlenie: sistemnyj i situacionnyj analiz upravlencheskix funkcij*. Moskva: Nauka.
26. Herasymchuk, V. (2003). *Upravlinnya pidpryemstvom yak sotsialno-ekonomichnoyu systemoyu: funktsionalnyi pidkhid*. *Ekonomika Ukrainy*, 9, 12-17.
27. *Morrisej, Dzh.* (1979). *Tselevoe upravlenie organizatsiei*. Moskva: Sovetskoe radio.
28. Porter, M. (2006). *Konkurentsija*. Moskva: Vilyams.
29. Prokhorov, A. M. (Ed.). (1982). *Sovetskii entsiklopedicheskii slovar (2-e izd.)*. Moskva: Sov.entsiklopediya.
30. Rumjancev, A. M. (Ed.). (1979). *Ekonomicheskaya entsiklopediya. Politicheskaya ekonomiya*. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya.
31. Goncharenko, L. P. (2004). *Process obespecheniya ekonomicheskoi bezopasnosti predpriyatiya*. *Spravochnik ekonomista*, 12. Retrieved from http://www.profiz.ru/se/12_04/952/
32. Senchagov, V. (2001). *Ekonomicheskaya bezopasnost kak osnova obespecheniya natsionalnoi bezopasnosti Rossii*. *Voprosy ekonomiki*, 8, 64-79.
33. Shkarlet, S. M. (2007). *Formuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv zasobami aktyvizatsii yikh innovatsiynoho rozvytku: avtoref. dis. dokt. ekon. nauk: 08.00.04*. Kyiv.
34. Khamel, G., & Prakhala, K. (2002). *Konkuriruyaya za budushhee*. Moskva: Olimp-Biznes.
35. Vernerfelt, B. (2006). *Resursnaya traktovka firmy*. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo un-ta*, 1, 103-118.
36. Barni, D. B. (2009). *Mozhet li barsnaya konceptsiya prinesiti polzu issledovaniyam v oblasti strategicheskogo upravleniya? – Da*. *Rossiiskii zhurnal menedzhmenta*, 2, 71-92.
37. Ozhegov, S. I., & Shvedova, N. Yu. (2006). *Tolkovyi slovar russkogo yazyka (4-oe izd.)*. Moskva: ITI Tekhnologii.
38. Busel, V. T. (Ed.). (2003). *Velikii tlumachnii slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. Kyiv: VTF «Perun».
39. Melnychuk, O. S. (Ed.). (1985). *Slovník inštomovnykh sliv*. Kyiv.

Received 27.03.2014

© Orekhova K. V.